

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

10
2023

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti

08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Qo'ng'irotboy Avezimbetovich

Elektron nashr. 950 sahifa, 30-oktyabr, 2023-yil.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Rae Kvon Chung, Janubiy Korea, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi

Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi

Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari

Toshkulov Abduqodir Hamidovich, i.f.d., prof., TDU rektori

Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari

Sharipov Qo'ng'irotboy Avazimbetovich, t.f.d., prof., TDIU rektori

Oblamuradov Narzulla Naimovich, i.f.n., dotsent

Djumaniyazov Maqsud Allanazarovich, Qoraqalpog'iston Respublikasi Tabiat resurslari qo'mitasi raisi

Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati

Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari

Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i

Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof., TDIU Akademik faoliyat bo'yicha prorektori

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMB birinchi prorektori

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori

Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor

Yuldashev Maqsud Abdullayevich, p.f.d., prof., TDIU Moliya-iqtisod ishlari bo'yicha prorektori

Karimov Norboy G'aniyevich, i.f.d., prof., TDIU huzuridagi PKQTMO tarmoq markazi direktori

Hakimov Nazar Hakimovich, f.f.d. TDIU profesor

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori

Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU Marketing kafedrasida professori

Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori

Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori

Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., prof., Atrof-muhit va tabiatni muhofaza qilish texnologiyalari ilmiy-tadqiqot instituti

Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari

Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori

Musyeva Shoira Azimovna SamDu IS instituti professori

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., Toshkent arxitektura-qurilish universiteti katta o'qituvchisi

Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti

Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti

Nomozova Qumri isoyevna Geologiya fanlari universiteti "Iqtisodiy geologiya" kafedrasida dotsenti

Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU Ilmiy tadqiqotlar va innovatsiyalar departamenti rahbari

Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU huzuridagi PKQTUMOTMXHB mutaxassis

Ekspertlar kengashi:

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti

Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Imomqulov To'liq Burxonovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Qishloq xo'jaligida innovatsion xizmatlar infratuzilmasini rivojlantirishning nazariy asoslari.....	8
Sharipov Kongratbay Avezimbetovich , professor, Zaynutdinova Umida Djalalovna , dotsent	
O'zbekiston-Turkiya do'stligi azaliy qadryatlarimiz zaminida yashab kelmoqda.....	13
O'sman Mesten , Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya-O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari	
O'zbekistonda turizm sohasining rivojlanishini davlat tomonidan	
qo'llab-quvvatlash mexanizmini takomillashtirish.....	15
Akkulov Abdulaziz Uralboyevich , mustaqil tadqiqotchi	
O'zbekiston Respublikasini "Yashil" iqtisodiyotga o'tish istiqbollari. Muammolar va yechimlar.....	19
Mirzayev Bexruz Abdulla o'g'li , doktorant	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda "Yashil" iqtisodiyotning o'rni.....	26
Sevara Yaxshimuratova Rustam qizi , assistent-o'qituvchi	
Sanoat barqarorligini ta'minlashda yashil energetikaning o'ziga xos xususiyatlari.....	29
Kadirov Abdumalik Matkarimovich	
Republikamizda "yashil iqtisodiyot"ni shakllantirishda agroxizmatlarni	
rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari.....	36
Mirzayev Q. J. , i.f.d., professor; Jonuzokov M. K. , assistent o'qituvchi	
"Yashil" obligatsiyalarni muomalaga chiqarishning nazariy va amaliy jihatlar.....	40
E. I. Nosirov , i.f.n., dotsent	
Turizm sohasidagi loyihalarni kreditlash amaliyotini takomillashtirish.....	46
Matkabulova Dilorom Xalilullayevna , PhD	
Koreya Respublikasida yashil (eko) turizmning rivojlanish yo'nalishlari va muammolari.....	51
Islomova Dilrabo Salomovna , kafedra assistenti	
Moliyaviy menejment tizimini transformatsiyalashda raqamli marketing	
samaradorligini baholashning nazariy yondashuvlari.....	55
Sobirjonov Sanjar Sobirjonovich , PhD, dotsent	
Samarqand viloyati ekologik turizm salohiyatidan samarali	
foydalanish asosida ekoturizm klasterlarini shakllantirish.....	62
Abduraxmanova Aqida Fayzulla qizi , i.f.b.f.d.; Axrorov Farxod Baxriddinovich , i. f. n.; Xo'jamov Bobur , tadqiqotchi	
Ichki turizmni rivojlantirishda davlatning o'rni.....	68
Dehqonov Burxon Rustamovich , tayanch doktorant	
O'zbekistonda turizm sohasini rivojlanishiga global trendlarning ta'siri.....	72
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich , i.f.d., professor	
Assessment of the Current State of the Market and Procedure For Lending	
to Subjects of Tourism Services of the Republic of Uzbekistan.....	79
Karimova Aziza Maxomadrizoyevna , PhD, docent; Maqsudov Orif Shakirovich , assistant	
Islomiy moliya instrumentlari (muzoraba va mushoraka) va ularni tijorat banklarida qo'llash.....	84
Madraximova Gulasal , dotsent; Safarova Nasiba , magistrant	
Mamlakatimizda "Yashil" iqtisodiyot asosida barqaror rivojlanishni ta'minlashning o'ziga xos jihatlar.....	90
Mustafaqulov Yangiboy Bo'riqulovich , Todjimamatova Mashhura Erkinovna ;	
Nurmatova Hilola A'zamovna ; Berdieva Aziza G'anisher qizi ; Egamberdieva Oydin Abror qizi	
Ways to Improve the Green Recovery in Uzbekistan by Investment and Trade.....	97
Nurbek Khalimjonov , assistant	
Evaluating the Path Towards Sustainable Tourism Development in the Republic of Uzbekistan.....	102
Khusniddin Egamnazarov	
Nexus Between Climate Change and Energy Consumption in Uzbekistan: A Time Series Analysis.....	106
Sarvar Mamasoliyev ; Shodiyor Toxirov	
O'zbekistonda mice turizmini barqaror rivojlanishida qulay infratuzilma.....	112
Xalimova F. N. , katta o'qituvchi	
Ichki turizmni rivojlantirishning ilg'or xorijiy tajribasi va uni	
O'zbekistonda qo'llashning iqtisodiy afzalliklari.....	115
Matkarimov Jahongir Shamuratovich , mustaqil tadqiqotchi	
Agroturizmni rivojlantirish orqali hududlarning barqaror rivojlantirish imkoniyatlari.....	122
Jo'rayeva Nargiza Abduvohidovna , kafedra dotsenti	
Turizm sektorida milliy hunarmandchilik mahsulotlarining rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari.....	126
Xushnazarova Maxzuna Gulamdjanovna , kafedra assistenti	
Роль религиозного туризма в экономике Узбекистана.....	132
Рахимова Дилфуза Мирзакасимовна , преподаватель	
Turistik sanoatining investitsion jozibadorligini boshqarish va samaradorligini baholash.....	139
Sa'dullayeva Gulnoza Sodiq qizi , PhD	
Turizmga innovatsion texnologiyalarni joriy qilish shart sharoitlari.....	144
Po'latov Ma'murjon Murodjon o'g'li , doktorant	
O'zbekistonning "yashil iqtisodiy strategiyasi" va uni amalga oshirishning asosiy yo'nalishlari.....	147
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich , dotsent	
An Analysis of the Structure of Trade Between China and Uzbekistan.....	150
Cao Gang , PhD Candidate	

"Daka-Tex" MCHJ XKning marketing faolyatining takomillashtirish.....	160
Musyeva Shoira Azimovna , kafedra professori	
Mamlakat iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda oziq-ovqat xavfsizligining o'rni	164
Ibragimov G'ayrat Ablaqulovich , PhD; Shukurova Nilufar Qahramonova , tadqiqotchi;	
Umirov Islombek Furkatovich , tadqiqotchi; Tojiqulov Samandar Orufjon o'g'li , tadqiqotchi	
MDH davlatlarida chorva va parandachilik o'sish dinamikasi	169
Abidov Abdujabbor Abduxamidovich , t. f.n., dotsent	
Tijorat banklarida foiz stavkaning likvidlilikka ta'siri	179
Berdiyarov Baxriddin Tavasharovich , iqtisodiyot fanlari doktori, professor	
O'zbekiston moliya bozorini jahon moliya bozoriga integratsiyalashuvining dolzarb masalalari	186
Burxanov Aktam Usmanovich , i.f.d., prof.; Xudoyqulov Xurshid Xurramovich , i.f.d., prof.	
O'zbekiston Respublikasining Jahon savdo tashkilotiga a'zo bo'lishiga oid	191
Ruzibayev Jahongir Nodirovich	
O'zbekistonda ikkilamchi qimmatli qog'ozlar bozori hozirgi holati tahlili.....	194
Ro'ziqulov Abdimo'min Qussam o'g'li , mustaqil izlanuvchi	
Raqamli texnologiyalar orqali turizm industriyasini rivojlantirish usullari	200
R. P. Zarikeyev , mustaqil doktorant	
Korxona iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda inson resurslaridan foydalanish amaliyoti	206
Abdualimov Ashraf Qurbonaliyevich , doktorant	
Oliy ta'lim muassasalarida to'lov-kontrakt shakli mablag'lari bo'yicha xarajatlar	
va ular hisobining amaldagi holati	211
Abdualilova Dilnoz Abdusattorovna , doktorant	
O'zbekistonda oziq-ovqat bozori nazariy tahlili.....	216
Abduraxmanova Zuxra Toxir qizi , doktorant	
Sug'urta munosabatlarini takomillashtirishning istiqbollari	221
Abdutarapova Dildora Farxodjon qizi , doktorant	
Functions of Management in Education and Its Significance	231
Akhatova Shakhnoza Akram kizi , teacher	
Qishloq xo'jaligi korxonalarini moliyalashtirishni yangicha	
usullarini o'rganishning ayrim dolzarb masalalari	235
Ametov Quvondik Mamatjanovich , mustaqil izlanuvchi	
Yog'-moy sanoati korxonalari kapitali rentabelligini oshirish yo'nalishlari.....	238
Amirzoda Hamrayev , katta o'qituvchi	
Banklararo to'lov tizimini raqamli iqtisodiyotdagi rolini oshirish choralari.....	244
Amonov Alisher , o'qituvchi	
Baholash faoliyatini raqamlashtirish istiqbollari.....	248
Bobirjon Aktamov , katta o'qituvchi	
Marketing xizmati samaradorligini baholashda PEST tahlil usulining ahamiyati va qo'llash imkoniyatlari	253
Boyjigitov Sanjarbek Komiljon o'g'li , katta o'qituvchi	
Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarining vujudga kelish zarurati, umumiy hisobotlarining tuzilishi	
va O'zbekistonning MHXSga o'tishida vujudga keladigan muammolar va ularni bartaraf etishning istiqbolli	
yo'nalishlari	259
Djurayeva Iroda Bahrom qizi , doktorant, o'qituvchi	
Samaradorlikni korxona iqtisodiyotida tutgan o'rni	265
Fayziyeva Nilufar Shuxrat qizi , PhD, katta o'qituvchi	
Avtomobil transporti korxonalarida amortizatsiya xarajatlari va uning hisobini takomillashtirish masalalari.....	269
G'anibayev Ilxomjon Shokiraliyevich , doktorant	
Turistlar statistik hisobini olib borish bo'yicha xalqaro standartlar va tajribalar tahlili	275
Jumanova Zilola To'ychiyevna , doktorant	
Tijorat banklari ipotekali kreditlarining qaytuvchanlik holatini barqarorlashtirish choralari	280
Jumayev Muzaffar Mahmud o'g'li , kafedra o'qituvchisi	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarni	
amalga oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish	284
M. Samiyeva , kafedra assistenti	
Assessment of the Economic Effectiveness of the Railway Transport System	288
Mannonov Shahruhmirza Abdurashidovich , independent researcher	
O'zbekistonda mikromoliya tashkilotlarining iqtisodiy faoliyat samaradorligini oshirish yo'llari.....	294
Nazarova Muslima Nazarovna , PhD, i.f.f.d., katta o'qituvchi	
Mamlakatimizda xizmat ko'rsatish sohasini rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari.....	301
Odilov Dilshodjon Tulqinovich	
O'zbekistonda paxtachilik majmuasining iqtisodiy samaradorligini oshirish	307
Xoliqov Tolibjon Luptullaevich , kafedra assistenti	
Ta'lim tizimi boshqaruvida "time menejment" texnologiyalarini qo'llash.....	311
Radjabova Gavxar Umarovna , kafedra dotsenti	
Improving Trade Effectiveness Through Merchandising: Theory and Practice	316
Ravshan Aliyevich Allayorov , Associate Professor	
An'anaviy moliya tizimidagi yangi yondashuv va yechimlar.....	319
Abrorov Sirojiddin , PhD; Bunyod Usmonov , PhD	
Ijtimoiy fondlar va maqsadli jamg'armalar faoliyatini takomillashtirish	325
Samiyeva Gulnoza Toxirovna , PhD, i.f.f.d.	

Tikuv-trikotaj korxonalarining brend jozibadorligini marketing strategiyalari asosida oshirish.....	332
Sh. Sh. Ziyayeva , katta o'qituvchi	
Surxondaryo mintaqasining ekoturizm salohiyati nuqtayi nazaridan baholash	337
Soatov Yusuf Xo'jayor o'g'li , mustaqil tadqiqotchi	
Совершенствование учета неиспользованных основных средств в Республике Узбекистан.....	340
Усманов Фаррух Обитжонович , научный сотрудник кафедры	
An'anaviy moliya tizimining metodologik muammolari, shuningdek moliya tizimida yuz beruvchi inqirozlar va ziddiyatli vaziyatlarning yuzaga kelish sabablari	348
Xabibullayev Dadajon Ro'ziboyevich , stajor tadqiqotchi; Sindarov Fazliddin Kaxramonovich , kafedra assistenti	
Dehqon xo'jaliklarida mahsulot yetishtirish samaradorligini oshirishda tomorqa xizmati klasterlarini takomillashtirish	355
Xamrayeva Sayyora Nasimovna , kafedra professori; Ochilova Nargiza Akramovna , doktorant	
Transport xizmatlari bozorida marketing faoliyatini mexanizmlarini rivojlanishining asosiy tamoyillari	360
Nosirov Javlonbek Jamoliddin o'g'li , doktorant; Raxmatov Ziyodullo Nosirovich , dotsent	
BMT Barqaror rivojlanish maqsadlari doirasida kambag'allikni qisqartirish va oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlash masalalari.....	363
Yusupov M. S. , PhD	
Мировые финансовые центры точки роста экономики.....	369
Абдуллаев Анвар Фархадович , PhD., доцент кафедры	
XX asr jadid ma'rifatparvarlari Abdurahmon Toshkandiy va Abdulla Avloniy ijtimoiy qarashlaridagi umumiylik va xususiylik	375
Abrorxon Asatulloev Asatulloevich , PhD	
Математическое обоснование вычисления моды и медианы в статистике.....	379
Бердикулова Ирода Райимкуловна , старший преподаватель; Усманов Шахзод Шохрухович , студент	
Yirik soliq to'lovchi korxonalar faoliyatini rag'batlantirishda soliq ma'murchiligining istiqbollari.....	390
G'aniyev Shaxriddin Vohidovich , i. f. d., Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich , PhD	
Sog'lomlashtirish turizmi klasterlari faoliyatida innovatsion faoliyatni boshqarishning kross-innovatsiyalar asosidagi modeli	395
G'ofurov Azizbek Umarjonovich , mustaqil tadqiqotchi	
Tijorat banklari faoliyatidagi kredit risklarini boshqarishni takomillashtirish yullari.....	400
J. Y. Isakov , i. f. d., professor	
Mehnat bozorining raqamlashgan iqtisodiyotdagi statistik masalalari.....	405
A. Abduvohidov , i. f. d., professor	
Davlat oliy ta'lim tashkilotlarida xarajatlar hisobini yuritish.....	407
Karayev Payzillaxon Yusufxonovich , PhD	
Актуальная ситуация в сегменте теневой экономики в Республике Узбекистан.....	412
Кожанов Абдимурат , независимый исследователь	
O'zbekistonda moliyaviy hisob va hisobotni MXXSlariga transformatsiya qilishda asosiy vositalar hisobini tashkil etish masalalari	416
Qurbonova Shaxrinov , doktorant	
Erkin iktisodiy hududlarda investitsion faollikni oshirish masalalari.....	420
Qilicheva Kamola Muzaffarovna , mustaqil tadqiqotchi	
Mahalliy byudjetlar xarajatlari ijrosining samaradorligini oshirish masalalari (Jizzax viloyati misolida).....	425
Mamayusupov Omonulla Mamatqulovich , erkin izlanuvchi	
Sug'urtada assistans xizmatlarini takomillashtirish	433
Maxmudov A. M.	
Цифровизация бухгалтерского учета.....	439
Мирсодикова Дилобар Дилшод кизи , самостоятельный соискатель	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini rivojlantirishning moliyaviy mexanizmini takomillashtirish.....	445
Nasurova Kamola Ravshanovna , PhD	
Повышение эффективности депозитной политики в коммерческих банках.....	451
Нуриллаев Рахмат Ярашевич , к.с.х.н., доцент; Нуриллаев Шердил Жамолiddin угли , магистр	
Hufiyona iqtisodiyotni qisqartirish orqali mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish mexanizmlari	456
Pardayev Ithomjon G'ulom o'g'li	
Uy-joy fondi boshqaruvini samarali tashkil etish	460
Berdiyeva Dilfuza Axatovna , PhD, dotsent	
Экономика знаний как высший ступень развития инновационной экономики	466
Хасанхонова Нодира Исаметдиновна , PhD	
Kichik biznes subyektlarini samarali investitsiyalashning ilg'or xorijiy davlatlar tajribasi	471
Ruziyeva Dilobar Isomjonovna , iqtisod fanlari nomzodi	
Davlat-xususiy loyihalarining mazmun-mohiyati, ilmiy-nazariy asoslari	481
Suleymanov Farrux Raximjonovich , mustaqil izlanuvchi	
Комплексный анализ хозяйственно-экономической деятельности и устойчивости АО "Узавтосаноат"	487
Туйчиев Комилжон Лазизович , доцент кафедры	
Экономическая сущность и важность повышения эффективности производства каракулеводческой продукции.....	493
Тулкин Хайтмуродович Фармонов , профессор; Нуриллаев Жамолiddin Ярашевич , докторант	
O'zbekistonda tijorat banklari emission operatsiyalarining dolzarb masalalari	499
O'ktamova Nozima Narzulla qizi , PhD, kafedra dotsenti	

Инновационные методы энергосбережения как способ повышения конкурентоспособности предприятия	503
Хамдамова Гавхар Абсаматовна , к.э.н., профессор	
Hudud sug'oriladigan yerlarida suv resurslaridan foydalanish holati tahlili	508
Shoxujayeva Zebo Safoyevna , i. f. n., professor, katta ilmiy xodim	
Hududlarning moliyaviy-investitsion salohiyatini oshirishning nazariy va amaliy jihatlarini	513
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi , kafedra dotsenti i. f. d.	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikda xodimlar faoliyatining axborot tizimlarini samarali tashkil qilish	521
Yuldashev Furqat Nurilloevich , doktorant	
O'zbekistonda raqamli iqtisodiyoti sharoitida elektron biznesni rivojlantirish yo'llari	524
Boboqulov Sanjar Baxronkulovich , PhD; Akramov G'ayrat Otabek o'g'li , talaba	
An Analysis of Green Taxation and Its Effect on Economic Growth	530
Fayzieva Nargiza Rabimovna , PhD	
Kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishning nazariy jihatlarini	537
Qurbonov Jasurbek Pozilovich , kafedra dotsenti	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida turizm industriyasining rivojlanishi va istiqboli	540
Abdulxakimov Zuxrali Tursunaliyevich , PhD, kafedra dotsenti	
O'zbekistonda energetika korxonalari faoliyatida korporativ boshqaruving baholash usullarini tahlili	544
Abduraxmonova Zarina Muysinjonovna , mustaqil tadqiqotchi	
Markaziy Osiyo davlatlarida rekreatsiya turizmi	548
Shaymanova Nigora Yusupovna , doktorant	
Korxona investitsiyalari xususidagi ilmiy-nazariy yondashuvlar va qarashlar evolyutsiyasi	552
Eshqo'ziyev Oxunjon Oybek o'g'li , doktorant	
O'zbekiston sanoatining rivojlanish tendensiyalari, muammo va yechimlari	559
Shavqiyev Erkin , i. f. n.	
"Yashil iqtisodiyot"ga o'tish zaruriyati, dastaklari va uning o'ziga xos tamoyillari	565
Berdiyev Baxtiyor Sodiqovich , kafedra dotsenti	
Innovatsion faoliyatni rivojlantiruvchi omillar va ulardan samarali foydalanish yo'nalishlari	571
Ashurov Maxammadjon Sotvoldiyevich , i. f. n., kafedra dotsenti	
Ijtimoiy tarmoqlar analitikasi	576
S. Qulmatova , PhD, dotsent	
Analysing the Functioning of Enterprise Management in the Context of Institutional Reforms	581
Kurpayanidi Konstantin Ivanovich , Professor	
Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi samaradorligini baholash	586
Ruxsatova Rushana O'ktamovna , erkin tadqiqotchi	
Soliq tushumlarini prognozlashtirish modellarini qurishning klassik va intellektual usullari	593
Narmanov Ulug'bek Abdugapparovich , PhD; Maqsudov Azamat Maqsud o'g'li	
Kompaniyani samarali boshqarishda marketingning o'rni va uning tamoyillarini qo'llash istiqbollari	598
Usmonova Dilfuza Ilhomovna , kafedra dotsenti	
Экономическая безопасность и факторы влияющие на неё	602
Абдишукуров Шерзод Шавкат угли , научный сотрудник	
Oliy ta'lim muassasalarining moliyaviy manbalari bo'yicha xarajatlar hisobi va uni takomillashtirish	608
Artikov Kurbonazar Amonovich , mustaqil ilmiy tadqiqotchi	
Innovatsion iqtisodiyot sharoitida inson kapitaliga yo'naltirilgan investitsiyalarning ahamiyati	614
Asamxodjaeva Shoir Shukurullaevna , katta o'qituvchi	
Перспективы развития инноваций и роль стартапов: зарубежный опыт, проблемы и решения	618
Ачилова Ширин Шавкат кизи , старший преподаватель	
Tijorat banklari tomonidan jismoniy shaxslarni kreditlashda garov ta'minotini takomillashtirish	622
Bazarova Nigora Ravshanovna , kafedra dotsenti	
Sug'urta tashkilotlari investitsiya faoliyatini boshqarish masalalari	627
Kenjayev Ilhom G'iyozovich , iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)	
Organizational Factors Influencing Leadership Styles and Procurement Outcomes	632
Saidakhmedov Islomjon Uligbekovich , Scientific researcher	
Tijorat banklari faoliyati samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish yo'llari	637
Mirpulatova Luiza Mansurovna , doktorant	
Tijorat banklarining tadbirkorlik subyektlarini kreditlash metodologiyasining ekonometrik tahlillari	642
Norov Akmal Ruzimamatovich , DSc, kafedra professori	
Tijorat banklarida kreditlash amaliyotini takomillashtirish yo'llari	649
Norova Nozima Nabiyeva , katta o'qituvchi	
Hufiyona iqtisodiyotni qisqartirish orqali mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish mexanizmlari	657
Pardayev Ilhomjon G'ulom o'g'li	
Jahondagi kuzatilayotgan globalashuv va tabiatdagi o'zgarishlar oqibatida kelib chiqayotgan turli xatarlardan himoya qilishda sug'urta tashkilotlari oldida turgan vazifalar ("O'zbekinvest" EISK AJ misolida)	661
Sayfulla Mirzoyev	
International Experiences on Restoration of Financial Stability Through Indicators in Commercial Banking Sector	666
Solijonova Muxlisa Azamatovna	
Pensiya yoshining pensiya ta'minoti tizimiga ta'siri	668
Tursunov Jaxongir Pulatovich , DSc	

Mamlakat iqtisodiyotini islom moliya instrumentlari orqali rivojlantirish istiqbollari.....	673
Xalikov Ulug'bek Rustamovich , PhD	
Sug'urta kompaniyalari va tijorat banklari integratsiyalashuv jarayonini zarurligi va ahamiyati.....	678
Xudoyberdiyeva Sadoqat Abdumannonova , mustaqil izlanuvchisi	
Qishloq xo'jaligi korxonalarini davlat tomonidan qo'llab quvvatlashning innovatsion menejment tamoyillari...	683
Shaniyazova Zamira Oralbayevna , PhD	
Тенденции развития жилищного строительства.....	688
Алиева Зилола Маматвалиевна , доцент кафедры	
Tadbirkorlik subyektlarini moliyalashtirishning innovatsion usullari.....	692
Shakirova Nigora Axralovna , kafedra dotsenti v.b.	
Nodavlat notijorat tashkilotlari mablag'larining shakllanishi va nazorat qilinishi.....	698
Xusanov Nishonboy Abdusattarovich , filologiya fanlari doktori, professor	
Спиртные напитки - вред здоровью	702
Кариева Халима Икромжоновна , старший преподаватель кафедры	
Importance of Social Infrastructure Development in Rural Areas	706
Munisa Alimova	
Davlat xizmatida agile loyiha boshqaruvi texnologiyasidan foydalanish	709
Isaqova Zebo Murodovna , f.f.n. (PhD), tadqiqotchi	
Korxonalar moliyaviy tahlilining ahamiyati	714
Karimov Eminjon Gapardjonovich , doktorant	
Рекреация как основа духовно-культурного возрождения нации и социально-экономического развития страны	716
Алимова Гузал Алишеровна , Доктор философии (PhD) по экономическим наукам	
Развитие тепличного плодовоовощеводства и создание в отрасли цепочки добавленной стоимости Республики Узбекистан.....	722
Дурманов Акмал Шаймарданович , PhD, доцент кафедры	
Oliy ta'lim muassasalarida ilmiy-tadqiqot faoliyatini rivojlantirishning innovatsion usullari.....	734
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li , DSc, mustaqil izlanuvchi	
Роль виртуальных банков в развития экономики Узбекистане.....	738
Каримов Нарбой Ганиевич , доктор экономических наук; Ниязметов Мансур Рустамович	
Xotin-qizlarni ish bilan ta'minlashga ko'maklashish imkoniyatlari	742
Xayitov Abdimannon Buxarovich , iqtisod fanlari nomzodi	
Maxsus iqtisodiy zonalar: mazmun-mohiyati, ulardagi investitsiya muhitini yaxshilash	748
Ja'sur Umirzoqov Artiqboy o'g'li , PhD, dotsent	
Современные тенденции формирования системы критериев рабочих мест в условиях экологизации экономики	754
Ходжаева Нодирахон Абдурашидовна , PhD, профессор	
Yangi O'zbekistonda xizmatlar sohasi – mamlakat taraqqiyotining drayveri	760
Yusupov Muxamadamin , kafedra dotsenti	
Oliy ta'lim tizimida olib borilayotgan islohotlarning zarurati	767
Anvar Bazarbayevich Gafurov , PhD (i.f.f.d)	
Kichik sanoat zonalaridagi korxonalar raqobatbardoshligini oshirish	774
Shodmonqulov Kamoliddin Murodillayevich , kafedra dotsenti v.b.	
Pensiya yoshining pensiya ta'minoti tizimiga ta'siri.....	778
Tursunov Jaxongir Pulatovich , DSc	
Tibbiy sug'urtada innovatsiyalar va IT-texnologiyalarning qo'llanilishi	784
Xalikulova Gulzada Tadjimuratovna , PhD, kafedra dotsenti	
Improvement of Scientific Methodological Bases of Innovative Management of Higher Education Institutions.....	789
Gafurova Dilshoda , PhD	
Leveraging Public-Private Partnerships for Strategic Investment Financing.....	793
Yakubova Samira , PhD	
Iqtisodiyotni raqamlashtirish sharoitida banklarning o'rni.....	797
Adilova Zohida Ikromjonovna	
Turistik resurslarning salohiyatdan samarali foydalanishning nazariy asoslari	801
Alimardonova Zebuniso Mamarajabovna , mustaqil izlanuvchi	
Respublikamizda qimmatli qog'ozlar bozorini raqamlashtirishning o'ziga xos jihatlari.....	805
Xojiyev Jaxongir Dushabayevich , kafedra dotsenti v.b.	
Исследование алюминиевого порошка как строительный материал	809
Шарипова Мадина Конгратабаевна , преподаватель	
Bank tizimi samaradorligini oshirishda chakana bank xizmatlarining o'rni.....	812
Raxmatov Temur Sotiboldiyevich , PhD	
Lizing faoliyatini kreditlashda anderraytingdan foydalanishning o'ziga xos xususiyatlari	818
Latipova Shaxnoza Maxmudovna	
Milliy moliya bozorini rivojlantirish xususidagi ilmiy-nazariy qarashlar	824
Burxanov A. U. , i.f.f.d., professor, Muratov Amir Timur ug'li , talaba	
Iqtisodiyotda yashil innovatsiyalarni joriy etishni konseptual asoslari.....	829
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna , kafedra dotsenti	
Цифровизация страховых претензий является основным механизмом развития страховой отрасли.....	835
Узакова Камола Бехзодовна , ассистент кафедры	

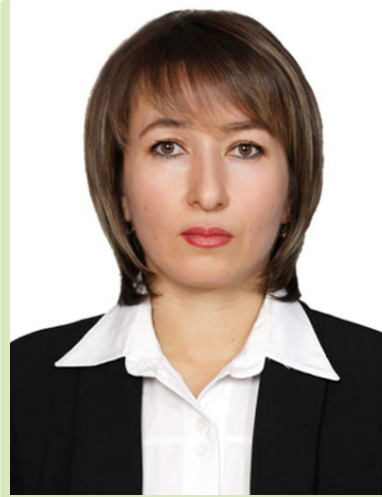
O'zbekiston va MDH mamlakatlari soliq tizimining qiyosiy tahlili	839
Bobomurotova Manzura Panji qizi , mustaqil tadqiqotchi	
Soliq ma'muriyatchiligi tizimida samarali soliq nazoratini tashkil etish masalalari	845
Poyonov Bobir Bekmurod o'g'li, Bobomurotova Manzura Panji qizi , mustaqil tadqiqotchilar	
Banklarda aktivlar portfellarining zamonaviy holati	851
Murodova Mohigul Chori qizi , katta o'qituvchi	
Vaqtni boshqarish texnologiyasidan foydalangan holda talabalarining o'quv faoliyatida o'zini o'zi tashkil etishini rivojlantirish muammosini o'rganishning nazariy asoslari	855
Otajonova Maftuna Sultonmurodovna , tayanch doktorant	
Kredit-modul tizimida talabalarining mustaqil ishini rejalashtirish va tashkil qilish	859
Ustadjalilova Xurshida Aliyevna , p. f. n.	
Erkin iqtisodiy hududlarga investitsiyalarni jalb etish innovatsion taraqqiyot omili sifatida	863
Sheraliyeva Saida Azatovna , katta o'qituvchi	
Paxta-to'qimachilik klasterlari mahsulotlari eksportini motivatsiyalash mexanizmi	868
Mansurov Saidxo'ja Kamalovich , tayanch doktorant	
O'zbekiston Respublikasida soliq tavakkalchiligini boshqarishning hozirgi zamon muammolari	875
Abdusheerzov Abdullo Baxtiyorovich , mustaqil izlanuvchi	
Modern Methods of Tax Control: Analysis, Problems and Solutions	879
Ergasheva Malikakhon , Independent researcher	
Iqtisodiyotni raqamlashtirish mehnat bozorida bandlik darajasini oshirish omili sifatida	884
Amanov Otabek Amankulovich	
Tashqi savdo – statistik o'rganishning obyekti sifatida	888
Ergashev Mirjon Yorqin o'g'li , tayanch doktorant	
Nodavlat notijoart tashkilotlarida maqsadli tushumlarga doir ishchi schotlarni takomillashtirish	893
Ne'matov Oybek Ismatullayevich , PhD	
Kichik biznes subyektlarida marketing strategiyasini qo'llash va uni takomillashtirish	897
Saidaxmedova Nodira Iloxomova , DSc	
Библиометрический анализ области знаний налогового администрирования	902
Bokhodir Isroilov , Doctor of Economics, Boburshokh Ibragimov , PhD	
Soliq qarzini undirish amaliyoti va uni tartibini takomillashtirish tahlili	909
Raximova Shaxlo Rajapboyevna , mustaqil tadqiqotchi	
Dorivor o'simliklarni yetishtirish va qayta ishlashda davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashning ahamiyati	915
Xo'jaqulova Nigora Rustamovna , PhD	
Davlat byudjeti daromadlarini shakllantirishda soliqlarning ta'sirini boshqarish	922
Maxmudov Anvarjon Maxmudovich , mustaqil izlanuvchi	
O'zbekistonda tijorat banklarining investitsion faoliyatining ekonometrik tahlili	930
Achilov Uyg'unjon Ulug'bekovich , dotsent	
Семья и ее роль в воспитании молодежи	935
Зайналов Жахонгир Расулович , профессор, Бердикулов Журабек , ассистент	
Don mahsulotlari korxonalarida ishlab chiqarish xarajatlarining boshqaruv hisobi, audit va tahlil qilishga oid tadqiqotlarga doir mulohazalar	938
Nosirov Ilhom Abbosovich , i.f.d., Abdilatimov Akmaljon Obidjanovich , mustaqil izlanuvchi	
Повышение эффективности маркетинговой деятельности издательско-полиграфических компаний..	943
Холмирзаева Феруза Абдуллаевна	

DORIVOR O'SIMLIKLARNI YETISHTIRISH VA QAYTA ISHLASHDA DAVLAT TOMONIDAN QO'LLAB- QUVVATLASHNING AHAMIYATI

Xo'jaqulova Nigora Rustamovna

PhD, dotsent v.b., Qarshi muhandislik iqtisodiyot instituti

Annotatsiya: Ushbu maqolada dorivor o'simliklarni yetishtirish va qayta ishlashda davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlari bayon qilingan. Mamlakatimizda mavjud qishloq xo'jaligi uchun mo'ljallangan yer maydonlarida foydali dorivor o'simliklarni yetishtirish zaruriyati va imkoniyatlari o'rganilgan.

Kalit so'zlar: dorivor o'simliklar, talab, ehtiyoj, flora, qayta ishlash, eksport, fermer, dehqon xo'jaliklari, tomorqa yer egalari, sog'liqni saqlash, farmatsevtika tarmog'i, sog'lomlashtirish.

Abstract: This article describes government support measures in the field of cultivation and processing of medicinal plants. The need and possibilities for growing useful medicinal plants on the agricultural land available in our country have been studied.

Key words: medicinal plants, demand, need, flora, processing, export, farmer, agricultural holdings, landowners, health-care, pharmaceutical industry, healthcare.

Аннотация: В данной статье описаны меры государственной поддержки в сфере выращивания и переработки лекарственных растений. Изучены необходимость и возможности выращивания полезных лекарственных растений на имеющихся в нашей стране сельскохозяйственных угодьях.

Ключевые слова: лекарственные растения, спрос, потребность, флора, переработка, экспорт, фермер, агрохолдинги, землевладельцы, здравоохранение, фармацевтическая промышленность, здравоохранение.

KIRISH

O'zbekistonda aholining dorivor o'simliklar mahsulotlariga bo'lgan talabi va ehtiyojini to'la va uzluksiz qondirish maqsadida keyingi yillarda davlatimiz tomonidan dorivor o'simliklarni yetishtirishga ixtisoslashgan korxonalarga katta e'tibor qaratilmoqda. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 10-apreldagi PQ-4670-son "Yovvoyi holda o'suvchi o'simliklarni muhofaza qilish, madaniy holda yetishtirish, qayta ishlash va mavjud resurslardan oqilona foydalanish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qaroriga ko'ra: "Respublikada so'nggi yillarda dorivor o'simliklarni muhofaza qilish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, dorivor o'simliklar yetishtiriladigan plantatsiyalar tashkil etish va ularni qayta ishlash borasida izchil islohotlar amalga oshirilmoqda" ^[1].

Mahalliy floraqa mansub 4,3 mingdan ortiq o'simliklarning 750 ta turi dorivor hisoblanib, ulardan 112 ta turi ilmiy tibbiyotda foydalanish uchun ro'yxatga olingan, shundan 70 ta turi farmatsevtika sanoatida faol qo'llanib kelinmoqda. 2019-yilda 48 million AQSH dollari qiymatidagi qayta ishlangan dorivor o'simliklardan olingan mahsulotlar eksport qilingan. Shu bilan birga, tahlillar dorivor o'simliklarni muhofaza qilish, ularning plantatsiyalarini tashkil etish, qayta ishlash orqali qo'shimcha qiymat zanjirini yaratish zarurligini ko'rsatmoqda" ^[2].

Shuningdek, mazkur qarorda ta'kidlanganidek, "Dorivor o'simliklar yetishtirish va qayta ishlashni yanada rivojlantirish uchun qulay muhit yaratish, sohaning eksport salohiyatini oshirish, shuningdek, ta'lim, ilm-fan va ishlab chiqarish jarayonlarini integratsiyalash maqsadida" O'zbekiston Respublikasi Qishloq xo'jaligi vazirligi, Innovatsion rivojlanish vazirligi, O'rmon xo'jaligi davlat qo'mitasi, Sog'liqni saqlash vazirligi huzuridagi Farmatsevtika tarmog'ini rivojlantirish agentligining 2020-yil 1-maydan boshlab dorivor o'simliklarni yetishtirish, saqlash, birlamchi yoki chuqur qayta ishlash klasterlari (keyingi o'rinlarda – dorivor o'simliklar klasteri)ni tashkil etish, shuningdek, hududlarni dorivor o'simliklar yetishtirish bo'yicha ixtisoslashtirish to'g'risidagi takliflari ma'qullansin" deb belgilab qo'yilgan ^[1]. Ushbu qarordagi ilovaga muvofiq, Qashqadaryo viloyatida ham asosiy turdagi dorivor o'simliklarni yetishtirishga ixtisoslashtiriladigan hududlar ro'yxatiga kiritilgan. Shuningdek, dorivor o'simliklar klasteriga yer maydoni viloyatlar hokimliklari va tashabbuskorlar o'rtasida tuziladigan

bitim asosida ajratilishi, xorijiy investorlar ishtirokida tashkil etiladigan dorivor o'simliklar klasteriga yer maydoni Qishloq xo'jaligi vazirligi, o'rmon fondi yerlarida esa O'rmon xo'jaligi davlat qo'mitasi bilan tuziladigan investitsiya kiritish to'g'risidagi shartnoma imzolangandan so'ng Vazirlar Mahkamasi tomonidan ajratilishi, bunda dorivor o'simliklar klasterlariga yer maydoni dorivor o'simliklar yetishtirishga mos bo'lgan, yuridik va jismoniy shaxslarga ajratilmagan va qishloq xo'jaligi uchun mo'ljallangan yerlardan, zahiradagi yerlardan, shuningdek, lalmi va o'rmon fondi yerlaridan ajratilishi belgilab qo'yilgan.

MAVZUGA OID ADABIYOTLARNING TAHLILI

Bundan tashqari dorivor o'simliklar plantatsiyalari resurs tejovchi texnologiyalarni qo'llagan holda, "Har bir oila - tadbirkor" dasturi doirasida ajratiladigan, Bandlikka ko'maklashish davlat jamg'armasi, O'zbekiston fermer, dehqon xo'jaliklari va tomorqa yer egalari qo'llab-quvvatlash jamg'armasi, xalqaro moliya institutlari mablag'lari hisobidan barpo etilishi ko'zda tutilgan. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi Innovatsion rivojlanish vazirligi bilan birgalikda:

- ilmiy-tadqiqot va oliy ta'lim muassasalari tomonidan amalga oshirilgan dorivor o'simliklarga doir ilmiy tadqiqotlar, yangi innovatsion ishlanmalar bo'yicha ma'lumotlar bazasini shakllantirish, shuningdek, ularning tizimli ravishda yangilab borilishini ta'minlash;
- tibbiyotda qo'llaniladigan dorivor o'simliklar kolleksiyasi uchastkasi va genbankini tashkil etish;
- Sog'liqni saqlash vazirligi huzuridagi Farmatsevtika tarmog'ini rivojlantirish agentligi bilan birgalikda ikki oy muddatda o'simlik xom ashyosini chuqur qayta ishlash asosida dori substansiyalari ishlab chiqarishni tashkil etish mexanizmlarini joriy etish bo'yicha chora-tadbirlar rejasini tasdiqlash ishlarini bajarish belgilangan.

Bundan tashqari O'zbekiston Respublikasi Qishloq xo'jaligi vazirligining markaziy apparatida Dorivor va ziravor o'simliklarni rivojlantirish bo'limi negizida 5 ta shtat birligidan iborat dorivor o'simliklarni rivojlantirish boshqarmasi tashkil etilishi vazifasi topshirilgan.

Shuningdek, mazkur qarorda yo'qolib ketish xavfi ostida bo'lgan yovvoyi holda o'suvchi dorivor o'simliklar muhofazasini kuchaytirish, ularni tabiiy plantatsiyalar barpo etish yo'li bilan tiklash choralari ko'rish, kamayib borayotgan tabiiy holda o'suvchi noyob dorivor o'simliklarni to'plash (g'amlash) va tashqariga olib chiqish uchun ruxsatnomalar ajratiladigan kvotaning kamida 50 foizi hajmida tabiiy plantatsiyalarni barpo etish sharti bilan berilishi ham belgilab qo'yildi ^[1].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 26-noyabrdagi "Dorivor o'simliklarni yetishtirish va qayta ishlash, ularning urug'chiligini yo'lga qo'yishni rivojlantirish bo'yicha ilmiy tadqiqotlar ko'lamini kengaytirishga oid chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-4901-son qaroriga muvofiq esa respublika hududlarida dorivor o'simliklarni yetishtirish va qayta ishlashga doir ilmiy tadqiqotlarning yagona bazasini yaratish, xorijiy davlatlarning ilg'or ilmiy ishlanmalarini o'rganib borish, yetakchi ilmiy muassasalar bilan hamkorlik o'rnatish hamda zamonaviy texnologiyalar, ilmiy ishlanmalarni respublikaga joriy etish va mavjud imkoniyatlardan samarali foydalanishni kuchaytirish maqsadida:

- dorivor o'simliklarni ilmiy asosda yetishtirish va qayta ishlash, ulardan oqilona foydalanishning yagona strategiyasini shakllantirish va amalga oshirish;
- respublika hududidagi yovvoyi holda o'suvchi dorivor o'simliklar turlarini o'rganish va zahiralarini aniqlash, mavjud bioresurslar genofondini saqlash, onalik plantatsiyalarini tashkil etish;
- urug'lik materiallarini yetishtirish va tayyorlash, ko'paytirish, kolleksion ko'chatxonalar tashkil etish hamda ularning xom ashyolarini qayta ishlash bilan bog'liq ilmiy va amaliy tadqiqotlarni olib borish;
- dorivor o'simliklarni muayyan tuproq-iqlim sharoitini hisobga olgan holda madaniy holda yetishtirishni yo'lga qo'yish bo'yicha aniq ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqish;
- tuproq-iqlim sharoitlarini hisobga olib, madaniy holda yetishtiriladigan dorivor o'simliklarning agrotexnologik xaritalarini Qishloq xo'jaligi vazirligi va O'rmon xo'jaligi davlat qo'mitasi buyurtmasiga ko'ra ishlab chiqish;
- dorivor o'simliklar kimyoviy tarkibini o'rganish, mahsulotini standartlash va sertifikatlash;
- dorivor o'simliklarga bo'lgan ichki va tashqi bozorlar talabini o'rganish bo'yicha marketing tadqiqotlarini o'tkazish;
- dorivor o'simliklar yetishtiruvchi va qayta ishlovchi fermer xo'jaliklari, tashkilotlar va boshqa subyektlar rahbarlari va mutaxassislarining malakasini oshirib borishga yo'naltirilgan dasturlarni tayyorlash va o'qitish tizimini tashkil etish vazifalarini bajarish maqsadga muvofiq ^[3].

Mazkur qarorga asosan dorivor o'simliklarni yetishtirish va qayta ishlashda har bir muassasa tabiiy holda o'suvchi, shu jumladan, yo'qolib borayotgan dorivor o'simliklarni saqlash, xatlovdan o'tkazish, ularning madaniy

plantatsiyalarini yaratish, onalik maydonlari va ko'chatzorlarini tashkil etish, dorivor o'simliklarni yetishtirishga doir texnologik xaritalar ishlab chiqish bo'yicha ilmiy asoslangan takliflar va ishlanmalar ishlab chiqish uchun mutaxassislarni biriktirishi ko'zda tutilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Bizning fikrimizcha, dorivor o'simliklarni yetishtirish va ulardan dori vositalarini ishlab chiqarishni tashkil etishga oid ilmiy tadqiqot natijalarini amaliyotga joriy etish uchun xalqaro moliya institutlarining grantlarini jalb etish hamda dorivor o'simliklar sohasi bo'yicha rivojlangan davlatlarga mutaxassislarni o'qitish uchun xorijiy stajirovkalar tashkil etish maqsadga muvofiq hisoblanadigan muhim vazifalardan biri sanaladi. Shuningdek, respublika oliy ta'lim muassasalari biologiya yo'nalishlarining 3 va 4-kurslarida tahsil olayotgan iqtidorli talabalar tarkibidan alohida guruhlarda chuqurlashtirilgan o'qitish amaliyotini yo'lga qo'yish, kadrlarga bo'lgan ehtiyojdan kelib chiqib, barcha qishloq xo'jaligiga ixtisoslashgan kollej va texnikumlarda mutaxassisliklar klassifikatsiyasini inobatga olgan holda "Dorivor o'simliklar yetishtirish agroteknologiyasi" yo'nalishi bo'yicha kadrlar tayyorlashni yo'lga qo'yish ishlarini amalga oshirish lozim. Shuni ta'kidlash lozimki, albatta yuqorida keltirilgan qarorlar ijrosi dorivor o'simliklar yetishtirish va undan qo'shimcha qiymatga ega turli xil nafilikdagi mahsulotlar ishlab chiqarish hajmi, sifati va assortimentini ko'paytirishga olib keladi.

Dorivor o'simliklar yetishtirish va qayta ishlashni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash tizimining asosiy maqsadi-pirovard mahsulotlar turi, hajmi va sifatini yaxshilash asosida xalqaro va ichki bozorda mustahkam o'rin egallashni va raqobatbardoshlikni ta'minlashdan iborat bo'lib, quyidagi muhim vazifalarni hal etishga yo'naltirilgan:

- dorivor o'simliklar yetishtirish va qayta ishlashning investitsion jozibadorligini oshirish bilan bir vaqtda chuqur qayta ishlangan dori-darmon mahsulotlar eksportini ko'paytirish;
- mahalliy va importga olingan dori-darmon mahsulotlar raqobatlashuvda adolatli raqobat prinsiplarini ta'minlash uchun zarur shart-sharoitlar yaratish;
- dorivor o'simliklardan olinadigan mahsulotlarining raqobatbardoshligini oshirish, energiya iste'moli va ekologik muammolarini pasaytirish, ikkilamchi resurslar va ishlab chiqarish chiqitlaridan oqilona foydalanish;
- dori-darmon mahsulotlari assortimentini kengaytirish, sifatini oshirish va iste'mol xususiyatlarini yaxshilash;
- dorivor o'simliklar urug'chiligi va seleksiyasini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashni yanada kuchaytirish;
- dorivor o'simliklar doni yetishtirish, qayta ishlash, saqlash va sotishgacha bo'lgan butun zanjir bo'yicha o'rmon va fermer xo'jaliklari, qayta ishlash korxonalari va boshqa tashkilotlar kooperatsiyalashuvi hamda integratsiyalashuvini rivojlantirish.

Bizning fikrimizcha, bu tizim dehqon va fermerlar, qayta ishlash korxonalari hamda iste'molchilarning manfaatlarini himoyalashini ta'minlashi lozim.

Olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, tartibga solish davlat tomonidan chora-tadbirlari quyidagi guruhlardan tashkil topar ekan:

- ma'muriy hamda huquqiy - normativ dastaklar;
- bevosita iqtisodiy - moliyaviy dastaklar;
- bilvosita ta'sir ko'rsatishga mo'ljallangan dastaklar.

Tartibga solishning ma'muriy hamda huquqiy - normativ dastaklar yetishtirish, qayta ishlash va sotish jara-yonidagi iqtisodiy munosabatlarni hamda tashqi savdo faoliyatini tartibga soladigan qonunlar, Prezident Farmonlari va Qarorlari, Vazirlar Mahkamasi Qarorlari, Davlat dasturlari, mahalliy hokimiyat qarorlari va boshqa normativ-huquqiy hujjatlarni o'z ichiga oladi.

Bevosita ta'sir ko'rsatishga mo'ljallangan dastaklar davlat byudjeti va byudjetdan tashqari jamg'arma mablag'i, imtiyozli kreditlar, innovatsion faoliyatni moliyalashtirish rivojlantirish dasturlari, subvensiyalar, dotatsiyalar, tarmoqdagi investitsion dasturlar va subsidiyalari singari kabilar hisobidan qo'llab-quvvatlashdan iborat bo'ladi.

Bilvosita ta'sir ko'rsatishga mo'ljallangan dastaklarga O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining qayta moliyalashtirish stavkalari, valyuta kursi va valyutani majburiy sotish bo'yicha cheklavlar, bojxona to'lovlari, davlat xizmatlari va tijorat tashkilotlari xizmatlarining tariflari, soliq va majburiy to'lovlar stavkalarini pasaytirishlar, soliq imtiyozlari kiradi.

O'zbekistonda dorivor o'simliklar yetishtirish va qayta ishlash sanoati tarmog'ini tartibga solish bo'yicha barcha mavjud imkoniyatlardan to'liq foydalanilmayapti. Ushbu tarmoqni barqaror rivojlantirishda tashqi savdo munosabatlarini tartibga solish ham muhim ahamiyatga ega.

2022-yil 27-aprel kuni O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Respublikada kavrak yetishtirishni rivojlantirish va sanoatlashtirishni rag'batlantirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" PF-116-sonli farmonida kavrak yetishtirish bilan shug'ullanuvchi tadbirkorlik subektlariga bir qator imtiyozlar nazarda tutilgan. Xususan:

2022-yil 1-maydan boshlab 3 yil davomida:

Kavrak yetishtirishdan olgan daromadlari joriy hisobot (soliq) davri yakunlari bo'yicha jami daromadning 80 foizini tashkil etadigan tadbirkorlik subektlaridan olinadigan

- foyda solig'i,
- mol-mulk solig'i,
- yer solig'i,
- suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq stavkalari 50% miqdorida qo'llaniladi.

2022-yil 1-iyuldan boshlab 2025-yil 1-yanvargacha "Yaylov xo'jaligini ri-vojlantirish" uyushmasi tizimidagi subektlarda faoliyat olib borayotgan mavsu-miy ishchilar uchun ijtimoiy soliq stavkasini 1 foiz miqdorida undirish belgilandi.

Shunday qilib, davlat bevosita va bilvosita ta'sir dastaklari orqali dorivor o'simliklar yetishtiruvchi o'rmon, fermer xo'jaliklari va qayta ishlash korxonalari o'zlarining ishlab chiqarish jarayonini ta'minlaydigan darajada daromad olishlariga yordam beradi, aholining iste'molini qondirishni ham boshqaradi (1-jadval).

1-jadval: Iqtisodiyot tarmoqlari bo'yicha dorivor o'simlik materiallaridan foydalanish yo'nalishlari¹

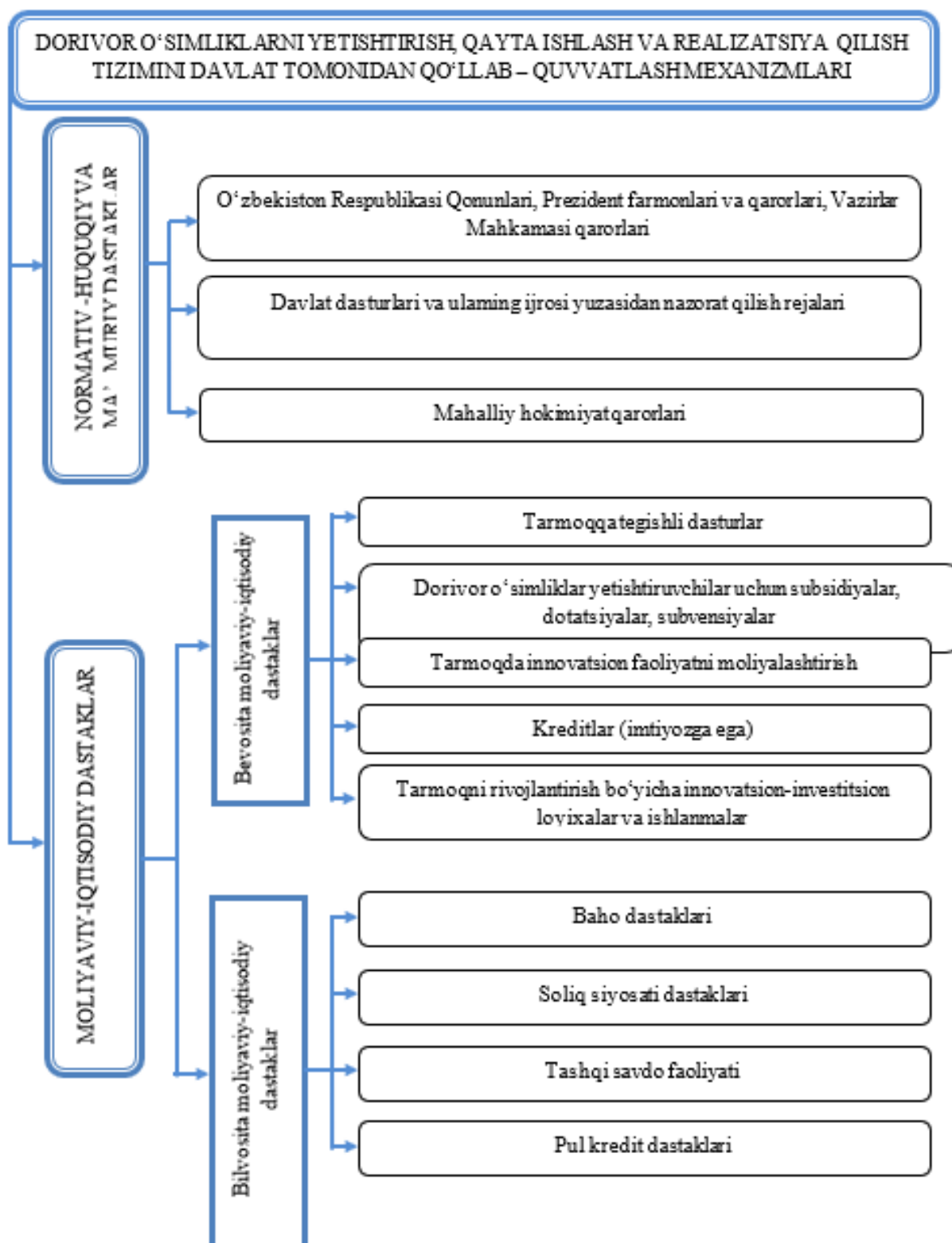
Sanoat	Foydalanish yo'nalishi
Tibbiyot sanoati	Har xil shakldagi dorivor preparatlar (ekstraktlar, eliksirlar, siropalar, damlamalar, malhamlar, tabletkalar, suspenziyalar va boshqalar) sof va o'zgartirilgan shaklda
Oziq-ovqat sanoati	Ziravorlar, lazzat kuchaytirgichlar, xushbo'y moddalar sifatida
Kimyo sanoati	Uglerod manbai sifatida sorbentlar ishlab chiqarish uchun dorivor o'simlik materiallari ishlatiladi
Sellyuloza va qog'oz sanoati	Qisqa tolali tuzilishga ega dorivor o'simliklar qog'oz, karton, izolyasion plitalar ishlab chiqarishda xom ashyo sifatida ishlatilishi mumkin
Engil sanoat	To'qimachilik sanoati uchun xom ashyo sifatida uzun tolali tuzilishga ega dorivor o'simliklardan foydalanish mumkin
Yoqilg'i sanoati	Energetik dorivor o'simliklarning biomasasidan bioyoqilg'i sifatida foydalanish mumkin
Mikrobiologiya sanoati	Yem-xashak, ksilitol ishlab chiqarish uchun substrat sifatida foydalanishi mumkin
Qishloq xo'jaligi	Alohida dorivor o'tlar yoki ularni qayta ishlash mahsulotlari hayvonlarni oziqlantirishda, aralash ozuqa, parhez qo'shimchalari sifatida ishlatiladi
Parfumeriya va kosmetologiya sanoati	Terapevtik ta'sirga ega parfumeriya va kosmetika preparatlari (kremlar, jellar, shampunlar, parfumeriya, tualet suvlari, laklar, balzamlar va boshqalar) tarkibida ishlatiladi

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 26-noyabrdagi "Dorivor o'simliklarni yetishtirish va qayta ishlash, ularning urug'chiligini yo'lga qo'yishni rivojlantirish bo'yicha ilmiy tadqiqotlar ko'lamini kengaytirishga oid chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-4901-sonli qaroriga muvofiq O'rmon xo'jaligi davlat qo'mitasi, Qishloq xo'jaligi vazirligi, Innovatsion rivojlanish vazirligi, Sog'liqni saqlash vazirligi va Fanlar akademiyasining "Shifobaxsh" dorivor o'simliklarni yetishtirish va qayta ishlash markazi negizida O'rmon xo'jaligi davlat qo'mitasi huzurida davlat muassasasi shaklidagi Dorivor o'simliklarni yetishtirish va qayta ishlash ilmiy-ishlab chiqarish markazi (keyingi o'rinlarda - Markaz)ni tashkil etish belgilangan ^[3].

Markazning asosiy vazifalari etib quyidagilar belgilandi:

- dorivor o'simliklarni ilmiy asosda yetishtirish va qayta ishlash, ulardan oqilona foydalanishning yagona strategiyasini shakllantirish va amalga oshirish;
- respublika hududidagi yovvoyi holda o'suvchi dorivor o'simliklar hududlarini o'rganish va zahiralarni aniqlash, mavjud bioresurslar genofondini saqlash, onalik plantatsiyalarini tashkil etish;
- tuproq-iqlim sharoitlarini hisobga olib, madaniy holda etishtiriladigan dorivor o'simliklarning agrotexnologik xaritalarini Qishloq xo'jaligi vazirligi va O'rmon xo'jaligi davlat qo'mitasi buyurtmasiga ko'ra ishlab chiqish;
- ilmiy va amaliy tadqiqotlarni kolleksion ko'chatxonalar tashkil etish, urug'lik materiallarini yetishtirish va tayyorlash, ko'paytirish bilan birgalikda bog'lab bajarish;
- dorivor o'simliklarni muayyan tuproq-iqlim sharoitini hisobga olgan holda madaniy holda yetishtirishni yo'lga qo'yish bo'yicha aniq ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqish;
- dorivor o'simliklarga bo'lgan ichki va tashqi bozorlar talabini o'rganish bo'yicha marketing tadqiqotlarini o'tkazish;
- dorivor o'simliklar kimyoviy tarkibini o'rganish, mahsulotini standartlash va sertifikatlash;
- dorivor o'simliklar yetishtiruvchi va qayta ishlovchi fermer xo'jaliklari, tashkilotlar va boshqa subektlar rahbarlari va mutaxassislarining malakasini oshirish maqsadida tegishli dasturlar ishlab chiqish va o'qitishni amalga oshirish.

¹ Muallif tomonidan shakllantirildi.

2-rasm: Dorivor o'simliklarni yetishtirish, qayta ishlash va sotish tizimini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmlari²

Tadqiqotlarimiz davomida dorivor o'simliklarni joylashtirish, yetishtirish va qayta ishlash bo'yicha ixtisoslashgan hududlarni shakllantirish, eng qulay hududlarda ayrim turdagi dorivor o'simliklarni yetishtirishni chuqur ixtisoslashtirish va konsentratsiyalash bo'yicha aynan davlat tomonidan quyidagilar amalga oshirilishi zarurligi asoslandi:

² Muallif tadqiqotlari asosida shakllantirildi.

- dorivor o'simliklar bo'yicha faol tadbirkorlik va innovatsiya faoliyatini davlat tomonidan tartibga solish bilan bozor innovatsion mexanizmini: "bozor tartibga soluvchi, davlat esa tuzatish kirituvchi" prinsipi asosida muvofiqlashtirish;
- innovatsion loyihalar va takliflar bankini, shuningdek ilm-fan yutuqlarini tarqatish va joriy etish bo'yicha xizmatlarni shakllantirishga yordam ko'rsatish.

Bizning fikrimizcha, yuqoridagilarni bajarishda quyidagilarni nazarda tutish lozim:

- dorivor o'simliklar yetishtirish tarmog'ining tashkiliy-texnologik xususiyat-laridan kelib chiqqan holda aynan dorivor o'simliklarni yetishtiruvchi va qayta ishlash korxonalariga davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashni bevosita va bilvosita mexanizmini kuchaytirish;
- davlat dorivor o'simlik xom ashyo bozorida narx keskin tushib ketganida, garovli kreditlash mexanizmidan foydalangan holda, hosilni oldindan kelishilgan baho bo'yicha sotib olish majburiyatini oladi;
- kreditlash tizimini rivojlantirish. O'rmon, fermer, dehqon xo'jaliklari va tomorqa yer egalari uchun kreditlarni engillashtirish maqsadida davlat subsidiyalashni qo'llagan holda kredit resurslarini arzonlashtirishi, O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining qayta moliyalashtirish stavkasini pasaytirish va boshqa choralarni ko'rishi zarur;
- agarda hosilning 25 %i va undan ko'prog'i yo'qotilgan taqdirda nobud bo'lgan hollarda davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanadigan sug'urtalash tizimiga asoslangan mexanizmni joriy etish.

Ma'lumki, mustaqillikning dastlabki yillarida dorivor o'simliklar xom ashyosiga jahon bozorida talab yuqori bo'lgan va qayta ishlash sanoati ichki ehtiyojni to'liq ta'minlay olmaganligi sababli dorivor o'simliklarni import qilish ustunlik qilgan.

O'tkazilgan tadqiqotlar dorivor o'simliklarni yetishtirish, ularni qayta ishlash va sotish tizimini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash bo'yicha AQSH, Yevropa Ittifoqi (YI), Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligi (MDH) mamlakatlari amaliyoti va O'zbekiston Respublikasida to'plangan tajribalarni umumlashtirishga imkon berdi.

Tadqiqot natijalaridan ma'lumki, bozor munosabatlari taraqqiy etgan xorijiy mamlakatlarda ham dorivor o'simliklarni yetishtirish, qayta ishlash va ichki hamda tashqi bozorda sotish samaradorligini oshirish uchun davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashning bevosita va bilvosita dastaklaridan foydalaniladi. Bular asosan: byudjetdan moliyalashtirish, kreditlash, soliqqa tortish, baho va daromadlarni tartibga solish va boshqalar. Bunda deyarli barcha rivojlangan mamlakatlar dorivor o'simliklar xom ashyosi eksporti va importi masalalarida agrar proteksionizm prinsipini yoqlaydilar. AQSH, G'arbiy Yevropa mamlakatlari, Xitoy va Kanadada dorivor o'simliklar yetishtirishni rivojlantirish bozor munosabatlarining rivojlan-ganligi bilan birga ularning davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash va tartibga solish dastaklaridan ilmiy asosda, to'g'ri va samarali foydalanishi bilan bog'liq.

AQSH, G'arbiy Yevropa mamlakatlari, Xitoy va Kanadada dorivor o'simliklarni yetishtirish aholi sog'ligini muhofazasini ta'minlashga jiddiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Dunyo davlatlari tajribasi shuni ko'rsatadiki, dorivor o'simlik xom ashyosini ishlab chiqarishda kichik va o'rta korxonalar rivojlanishning muhim istiqbollariga ega. Dorivor o'simlik xom ashyosi bilan ta'minlashda turli xo'jalik sohalari korxonalari faol ishtirok etadilar.

Tadqiqot jarayonida dorivor o'simlik xom ashyosini yetishtirish farmat-sevtika faoliyati uchun litsenziyaga ega bo'lgan tadbirkorlik subektlari tomonidan yangi dorivor o'simliklarni yoki ularning qismlarini tabiiy qayta ishlash bo'yicha operatsiyalar majmuasi ishlab chiqildi.

Dorivor o'simlik xom ashyosini yetishtirishni davlat tomonidan tartibga solish har bir bosqichda xom ashyo sifatiga qo'yiladigan talablarni amalga oshirishni tartibga solib, ushbu xom ashyoni ishlab chiqarish jarayoni ustidan doimiy nazoratni o'z ichiga oladi.

Dorivor o'simliklarni yetishtirish, qayta ishlash va sotish tizimining davlat tomonidan tartibga solinishi uni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Tegishli davlat tashkilotlari maxsus dasturlarni ham ishlab chiqishni rejalashtirishlari kerak.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Fikrimizcha, bunday yondashuv, dorivor o'simliklarni yetishtirishni ko'paytirish va xarajatlarini qisqartirish, tayyor dori-darmon mahsulotlar raqobatbar-doshligini oshirish va aholining dorivor o'simliklar dori-darmoniga bo'lgan ehtiyo-jini ta'minlashni oshirish bo'yicha ichki imkoniyatlarni aniqlashga yordam beradi.

O'zbekiston Respublikasi viloyatlari va hududlar darajasida dorivor o'simliklarni yetishtirish va qayta ishlash tizimini qo'llab-quvvatlash chora tadbirlari quyidagilarni o'z ichiga olishi zarur:

- davlat tomonidan ko'mak berish;

- investitsiya jarayonlarni qo'llab-quvvatlash;
- innovatsiya aktivligini oshirishni ta'minlash;
- dorivor o'simliklarni yetishtirish, qayta ishlash va sotish tizimida ishlab chiqarish, ijtimoiy hamda boshqa bozor infratuzilmalarini rivojlantirishga ko'maklashish;
- dorivor o'simliklar bozorida barqaror konyunkturani ta'minlash maqsadida qayta ishlanadigan dorivor o'simliklar xom ashyosi bo'yicha jamg'arma tashkil etish;
- tegishli korxona va tashkilotlarning klaster-kooperatsiyalashuvi va integratsiyalashuvi tizimini yo'lga qoyish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 10-apreldagi "Yovvoyi holda o'suvchi dorivor o'simliklarni muhofaza qilish, madaniy holda etishtirish, qayta ishlash va mavjud resurslardan oqilona foydalanish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4670-son qarori. <https://lex.uz/docs/4785256>
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 20-maydagi "Dorivor o'simliklar xom ashyo bazasidan samarali foydalanish, qayta ishlashni qo'llab-quvvatlash orqali qo'shimcha qiymat zanjirini yaratish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-139-sonli farmoni. <https://lex.uz/uz/docs/6027102>
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 26-noyabrdagi "Dorivor o'simliklarni yetishtirish va qayta ishlash, ularning urug'chiligini yo'lga qo'yishni rivojlantirish bo'yicha ilmiy tadqiqotlar ko'lamini kengaytirishga oid chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-4901-sonli qarori. <https://lex.uz/docs/5125714>

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2023. № 10

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.